

# VAI TRÒ CỦA PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU LIÊN NGÀNH VÀ PHƯƠNG PHÁP KHU VỰC HỌC TRONG NGHIÊN CỨU LÀNG XÃ VIỆT NAM HIỆN NAY

THE ROLE OF INTERDISCIPLINARY METHOD AND AREA STUDIES IN RESEARCHING  
VIETNAMESE VILLAGES

**Đỗ Thị Loan**

*Trường Cao đẳng Vĩnh Phúc*

Email: doloan298@gmail.com

## TÓM TẮT

Trong nghiên cứu làng xã ở Việt Nam hiện nay, các học giả đã vận dụng nhiều phương pháp nghiên cứu khác nhau. Tuy nhiên, phương pháp nghiên cứu liên ngành (inter-disciplinarity) và phương pháp khu vực học (area studies) là hai phương pháp có vị trí, vai trò rất quan trọng trong nghiên cứu làng xã Việt Nam hiện nay. Điều này được thể hiện qua thực tiễn việc sử dụng hai phương pháp nghiên cứu này trong các công trình nghiên cứu về làng xã Việt Nam. Đó là, trong những năm gần đây, hai phương pháp nghiên cứu kể trên đã được các nhà nghiên cứu về làng xã trong và ngoài nước vận dụng rất hiệu quả trong việc giảng dạy và trong các chương trình nghiên cứu về làng xã ở Việt Nam. Qua đó cho thấy: hướng tiếp cận liên ngành coi làng như một khu vực, một không gian văn hoá, tổ chức ra nhóm nghiên cứu, có sự hợp tác của nhiều nhà khoa học thuộc nhiều lĩnh vực khác nhau.

**Từ khoá:** phương pháp nghiên cứu liên ngành; phương pháp khu vực học; làng xã; nghiên cứu làng xã; làng xã Việt Nam.

## ABSTRACT

Nowadays, scholars use many different methods when researching on Vietnamese villages. Methods of interdisciplinary studies and area studies play important roles in researching Vietnamese villages, which are expressed through using these methods to study Vietnamese villages. In recent years, these methods have been efficiently applied to teaching and researching by domestic and foreign researchers. It can be seen that interdisciplinary method considers a village an area, a cultural space to organize a research group with the collaboration of scientists from many different fields.

**Key words:** interdisciplinary studies method; area studies method; village; researching on village; Vietnamese villages.

### 1. Đặt vấn đề

Làng xã là một đơn vị hành chính cấp cơ sở của Nhà nước ta, đóng một vai trò hết sức đặc biệt đối với lịch sử đất nước nói chung và đối với cuộc sống của mỗi con người Việt Nam nói riêng. Vì thế, nghiên cứu làng Việt để vạch ra quá trình phát sinh, phát triển, những đóng góp cụ thể và vai trò, vị trí của nó trong lịch sử sẽ góp phần làm sáng tỏ không chỉ lịch sử, mà còn có thể góp phần lý giải cuộc sống hiện tại và cả những vấn đề tương lai phát triển của đất nước, của con người Việt Nam. Thật hoàn toàn có lý khi cho rằng “*làng Việt Nam là cái chìa khoá để giải mã bí mật Việt Nam, thần kỳ Việt Nam*” [1, tr. 9].

Trong nghiên cứu làng xã ở Việt Nam hiện nay, các học giả đã vận dụng nhiều phương pháp nghiên cứu khác nhau như: phương pháp nghiên cứu đồng đại, lịch đại, phương pháp hệ thống - cấu trúc, các phương pháp chuyên ngành như xã hội học, dân tộc học, nhân học văn hoá... Tuy nhiên, phương pháp nghiên cứu liên ngành (inter-disciplinarity) và phương pháp khu vực học (area studies) là hai phương pháp được coi là có hiệu quả cao trong nghiên cứu làng xã Việt Nam. Để lý giải cho điều này, chúng ta sẽ cùng tìm hiểu về vai trò của hai phương pháp nghiên cứu nói trên qua thực tiễn trong nghiên cứu làng xã Việt Nam hiện nay ra sao, và tại sao hai hướng tiếp cận này lại được cho là có lợi thế vượt trội so với tiếp cận chuyên ngành?

## 2. Vài nét về phương pháp nghiên cứu liên ngành (inter-disciplinarity) và phương pháp khu vực học (area studies)

*Phương pháp nghiên cứu liên ngành:* Liên ngành là một thuật ngữ được tạo bởi hai từ “inter” và “disciplinarity”. Trong đó, “inter” có nghĩa là ở giữa hay liên kết, còn “disciplinarity” là môn học hay là ngành học. Tóm lại “inter - disciplinarity” có nghĩa là sự liên kết các môn học, các ngành học [2, tr.22]. Chúng ta đi từ phương pháp tư duy nguyên hợp rồi dựa trên cơ sở phân tích định lượng để đến với tư duy hệ thống hiện đại. Muốn vậy, phải liên kết các phương pháp riêng biệt của nhiều ngành khác nhau như là những phương pháp cụ thể dưới sự chỉ đạo của phương pháp luận mới để khám phá đối tượng. Ta gọi đó là phương pháp liên ngành. Liên ngành bao trùm nhất và phổ biến nhất trong việc kết hợp giữa khoa học tự nhiên và khoa học xã hội, giữa các ngành khoa học xã hội với nhau [3, tr. 335].

*Phương pháp khu vực học (area studies):* Là một trong nhiều bộ môn khoa học liên ngành nghiên cứu khu vực. Phương pháp nghiên cứu chủ yếu của khu vực học là phương pháp liên ngành, đa ngành và xuyên ngành, dựa trên thành tựu của nhiều ngành khoa học khác nhau để khám phá đối tượng [2, tr. 20]. Điều này cho ta thấy mối liên hệ mật thiết của hai phương pháp nghiên cứu là khu vực học và phương pháp nghiên cứu liên ngành.

## 3. Thực tiễn việc sử dụng phương pháp nghiên cứu liên ngành và phương pháp khu vực học trong nghiên cứu làng xã Việt Nam

Một minh chứng sinh động cho sự vận dụng các phương pháp nghiên cứu này vào thực tiễn nghiên cứu làng xã Việt Nam, từ năm 1993 cho đến nay, các chuyên gia Nhật Bản trong Hội Nghiên cứu Việt Nam của Nhật Bản, trong đó có giáo sư Yumio Sakurai - nhà nghiên cứu Việt Nam học hàng đầu của Nhật Bản đã hợp tác với Trung tâm Nghiên cứu Việt Nam tổ chức thực hiện chương trình nghiên cứu “*Nông thôn, nông nghiệp và làng xã châu thổ sông Hồng qua trường hợp làng Bách Cốc, huyện Vụ Bản, tỉnh Nam Định*”.

Đây là một thể nghiệm phương pháp khu vực học trong nghiên cứu làng xã Việt Nam. Thực hiện chương trình nghiên cứu này có các chuyên gia của rất nhiều các lĩnh vực của khoa học xã hội và khoa học tự nhiên, khoa học nông nghiệp. Họ quan tâm đến tất cả các vấn đề của tự nhiên, dân cư, lịch sử, kinh tế, văn hoá, xã hội, môi trường và mối quan hệ tương tác giữa chúng. Họ còn đặt làng Bách Cốc trong mối quan hệ với các làng xã lân cận và thậm chí là mối quan hệ trong huyện, trong khu vực hạ lưu châu thổ sông Hồng để nghiên cứu. Họ cùng nhau khảo sát và thảo luận dân chủ tất cả những vấn đề được đặt ra và kiểm tra kết quả nghiên cứu trắc nghiệm theo các chu kỳ năm và nhiều năm. Chương trình này đang được tổng kết và rút kinh nghiệm triển khai trong những năm tiếp theo [4, tr. 43].

Chương trình nghiên cứu Đường Lâm (xã Đường Lâm, thị xã Sơn Tây, tỉnh Hà Tây cũ), ngoài những chuyên ngành đã tiếp cận nghiên cứu như: lịch sử, văn hoá, dân tộc học..., tìm hiểu về ẩm thực, trang phục, kiến trúc cổ truyền... thì nơi đây còn được nghiên cứu bởi các nhà khảo cổ học, thông qua đào các hố thám sát tại phía sau của đình Mông Phụ và một số địa điểm khác. Hay chương trình nghiên cứu về làng xã, nông thôn châu thổ sông Hồng do Viện Viễn Đông Bác Cổ Pháp (EFEO) tại Hà Nội phối hợp với Trung tâm Khoa học Xã hội và Nhân văn Quốc gia (nay là Viện Khoa học Xã hội Việt Nam) và trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn - Đại học Quốc gia Hà Nội, chương trình là lần đầu tiên có sự hợp tác học thuật giữa các nhà nghiên cứu Việt Nam và Pháp, diễn ra trong suốt 4 năm (1996 - 1999) để cùng nhau tìm hiểu, đối thoại về làng ở vùng châu thổ sông Hồng. Kết quả đã đưa tới sự ra đời công trình “*Làng ở vùng châu thổ sông Hồng: Vấn đề còn bỏ ngỏ*”. Gần đây nhất, chương trình nghiên cứu Cổ Loa đã cho thấy sự thành công theo hướng tiếp cận liên ngành trong nghiên cứu làng Việt. Các chương trình nghiên cứu trên đã tổ chức được sự tham gia của nhiều nhà khoa học thuộc nhiều lĩnh vực nghiên cứu khác nhau như: lịch sử, văn học, xã hội học, dân tộc học, địa lý, địa chất, môi

trường, nông học... Bao quát hơn hết là có sự kết hợp giữa khoa học xã hội và khoa học tự nhiên, điều mà trước nay ít có khả năng thực hiện [4, tr.17].

Trong những năm gần đây, hai phương pháp nghiên cứu kể trên cũng được các giáo sư nổi tiếng trong và ngoài nước như GS. Phạm Đức Dương, GS. Nguyễn Quang Ngọc, GS. Yumio Sakurai... giảng dạy và hướng dẫn trực tiếp cho các học viên cao học của Viện Việt Nam học và Khoa học phát triển. Các phương pháp trên đã được đưa vào giảng dạy thông qua môn học, giúp các học viên vận dụng các phương pháp nghiên cứu này vào những chuyến học tập thực tế tại các làng xã khác nhau, như chuyến học tập thực tế tại làng cổ Đường Lâm, thị xã Sơn Tây, thành phố Hà Nội; xã đảo Quan Lạn, huyện Vân Đồn, tỉnh Quảng Ninh... kết quả của những chuyến đi thực địa đó rất có chất lượng, được đánh giá tốt qua các bài báo cáo thực địa. Bản thân các học viên cũng được thể nghiệm hai phương pháp này thông qua làm việc theo nhóm, thiết kế các mẫu bảng hỏi hết sức khoa học về nhiều vấn đề khác nhau của làng xã, đặt nó trong bối cảnh chung của tỉnh, của vùng, của khu vực, từ đó so sánh với những địa phương khác, nhằm làm rõ những vấn đề của làng, của xã, bởi một công trình nghiên cứu về làng xã, dù chỉ nghiên cứu một làng cũng không thể không quan tâm đến các mối liên hệ giữa làng đó với bên ngoài (gồm mối quan hệ giữa nó với các làng khác trong một cấu trúc tương đương), tức là *liên hệ liên làng* và quan hệ giữa nó với các cộng đồng hay khu vực rộng lớn hơn chứa đựng nó, tức là *liên hệ siêu làng* [4, tr. 42]. Phương pháp nghiên cứu liên ngành đòi hỏi người nghiên cứu phải quan tâm đến nhiều vấn đề của những làng xã trong đó có vấn đề lịch sử, địa lý, cư dân, kinh tế, văn hoá,... để đi đến được những kết luận chính xác, khách quan về những đối tượng nghiên cứu này.

#### **4. Vai trò của phương pháp nghiên cứu liên ngành và phương pháp khu vực học trong nghiên cứu làng xã Việt Nam**

Qua thực tiễn việc sử dụng phương pháp nghiên cứu liên ngành và phương pháp khu vực

học nói trên, cho thấy đây là hai phương pháp có một vị trí, vai trò hết sức quan trọng đối với việc nghiên cứu làng xã ở Việt Nam hiện nay, bởi làng xã ở Việt Nam như một thực thể với cấu trúc động. Các thành tố như: kinh tế, văn hoá, xã hội, tôn giáo, tín ngưỡng và môi trường tự nhiên... đã hợp chỉnh và cấu thành nên làng. Trong các thành tố trên lại hợp chứa nhiều thành tố nhỏ như: gia đình, dòng họ, giáp, lễ hội, hương ước, nông nghiệp, thương nghiệp... và giữa chúng luôn có mối liên hệ. Do vậy, trong quá trình nghiên cứu, nếu chỉ giới hạn ở góc độ tìm hiểu kinh tế, tìm hiểu văn hoá hay hương ước hoặc lễ hội bằng những chuyên môn tiếp cận hẹp như: lịch sử, kinh tế học, văn hoá học, xã hội học... thì nhà nghiên cứu sẽ không hiểu hết về đối tượng làng, kết quả nghiên cứu sẽ không đầy đủ. Hướng tiếp cận liên ngành, coi làng như một khu vực, một không gian văn hoá, tổ chức ra nhóm nghiên cứu, có sự hợp tác của nhiều nhà khoa học thuộc nhiều lĩnh vực khác nhau. Từ đó, kết quả nghiên cứu sẽ đầy đủ, toàn diện hơn. Đó là lợi thế trong nghiên cứu làng xã ở Việt Nam theo hướng liên ngành, khu vực học.

Thực tế cho thấy, để có được những hiểu biết toàn diện và sâu sắc về một khu vực, một làng xã từ truyền thống đến hiện đại thì hướng tiếp cận liên ngành có lợi thế vượt trội so với tiếp cận chuyên ngành vì những lý do sau:

- Nó có thể tích hợp được những kết quả của các nghiên cứu chuyên ngành về một khu vực làng xã cụ thể để có nhận thức tổng thể về làng xã đó.

- Nó có thể khai thác những khía cạnh của tri thức mà các chuyên ngành, do yêu cầu phải thiết lập và duy trì sự khác biệt với những chuyên ngành khác có thể bỏ qua.

Còn sử dụng phương pháp khu vực học trong nghiên cứu làng xã có thể giúp các khoa học chuyên ngành khác vượt qua tính cục bộ của chúng, tiếp cận liên ngành phải dựa trên những hiểu biết sâu sắc về từng chuyên ngành nhỏ, nên cách tiếp cận này chỉ thực hiện được bởi những người có trình độ cao và khó có thể thực hiện được chỉ bởi một nhà nghiên cứu, mà đòi hỏi phải

nghiên cứu theo nhóm.

Có thể kết luận rằng, tùy theo yêu cầu chuyên môn mà nhà nghiên cứu có thể triển khai chương trình nghiên cứu làng xã thông qua các phương pháp chuyên ngành của mình. Nhưng phương pháp được coi là có hiệu quả cao để hiểu

được một cách tương đối đầy đủ và toàn diện về làng xã là phương pháp nghiên cứu liên ngành (interdisciplinary), phương pháp khu vực học, đồng thời sử dụng các phương pháp nghiên cứu chuyên ngành trong một mối quan hệ tổng thể và bình đẳng.

### TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Nguyễn Quang Ngọc (2009), *Một số vấn đề làng xã Việt Nam*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
- [2] Trần Lê Bảo (2008), *Khu vực học và nhập môn Việt Nam học*, NXB Giáo dục.
- [3] Phan Đại Doãn (2004), *Mấy vấn đề về văn hoá làng xã trong lịch sử Việt Nam*, NXB Chính trị Quốc gia.
- [4] Đỗ Danh Huân (2010), “Làng Việt - đối tượng nghiên cứu của khu vực học”. *Tạp chí Khoa học Đại học Quốc gia Hà Nội, Khoa học xã hội và nhân văn*, số 26, tr. 15-23.
- [5] Phạm Đức Dương (2002), *Từ văn hoá đến văn hoá học*, Viện Văn hoá và NXB Văn hoá thông tin.
- [6] Hồ Văn Thông (2001), Nguyễn Văn Sáu (Chủ biên), *Cộng đồng làng xã Việt Nam hiện nay*, NXB Chính trị quốc gia.